
IN MEMORIAM

ЇЇ ДУША – ТО ЧАЙКА НАД ВОДОЮ...

21 листопада 2015 року на 88 році життя пішла від нас Володимира Павлівна Чайка – відома оперна співачка, Народна артистка України, провідна солістка Львівського державного театру опери та балету ім. Івана Франка (тепер – національного оперного театру ім. Соломії Крушельницької), професор кафедри сольного співу Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка. «Чаєчка» – ласкаво називали її колеги по роботі...

Її ім'я добре знане шанувальникам співацького мистецтва. 25 років звучав на сцені її чарівний голос (лірико-колоратурне сопрано), який справляв незабутнє враження на слухачів. Її аплодували не лише в нашій країні, а й далеко за її межами. Всі, хто близько знав цю світлу, веселу, життєрадісну людину, хто спілкувався з нею чи чув її спів, відзначають незвичайний талант та яскраву обдарованість співачки. Її особистості були притаманні рідкісна духовна цілісність, чистота, щедрість музичного та емоційного висловлювання. Це була постать багатогранна, неординарна у всіх своїх проявах.

Володимира Павлівна Чайка (дівоче прізвище – Слота) народилася 2 квітня 1928 року в селі Шили Збарзького району Тернопільської області в інтелігентній родині. Батько потрапив до числа трьох відсотків українців, яким пощастило вступити до Львівського університету за часів Польщі. Він вивчав германістику і все життя вчителював. Мати була вчителькою початкових класів. Сама Володимира Павлівна згадувала, що в її родині всі мали гарні голоси, а вечорами часто збирались друзі та учні, співали українських пісень. Тож підростаючи у співочому середовищі, вона вже змалку була привичаєна до культурних традицій свого народу. Увібрала в себе співучу мовну інтонацію подільського краю і щедре розмаїття пісенного фольклору.

До початку Другої світової війни сім'я проживала в польському містечку Ловіч (близько 50 км від Варшави), де батько викладав у школі німецьку мову і, як справжній педагог, навчав цієї мови й дочку.

1941 року сім'я переїжджає до Львова, а 1945-го Володимира Чайка вступає до Львівського державного університету ім. Івана Франка на українську філологію. Після закінчення з 1950 по 1958 рік працює вчителькою української мови та

літератури в середній школі № 43 міста Львова. Зі спогадів Володимирівни Павлівни дізнаємось, що проводила вона свої уроки незвично. Наприклад, коли темою уроку була поезія Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка чи інших українських поетів – вона поряд із розповідями співала романси на слова цих поетів. І хоча на той час Володимира Чайка ще не мала професійних вокальних навиків, проте її музикальне єство дозволяло їй достатньо вправно демонструвати зразки вокального мистецтва. Це були уроки-концерти, чудове поєднання поезії та співу.

Молода вчителька також була активною учасницею художньої самодіяльності при Будинку вчителя, солісткою хору. Щоразу після репетицій до неї підходив керівник хору Роман Романович Кокотайло і радив їй не зволікати зі вступом до консерваторії. «Та Владя (так називали її подружки-хористки) все чогось вагалася. Її непокоїла відсутність спеціальної музичної освіти, хоч у свій час вона вчилася у вечірній музичній школі і досить вправно грала на гітарі, мандоліні та цитрі»¹. Згодом В. Чайку запрошують до оперної студії при Будинку вчителя. Тут під керівництвом М. Лобанова вона почала здобувати перші навички академічного співу. На сцені студії виконала партію Катерини в однойменній опері М. Аркаса. Партію Івана виконував Олександр Вербицький, онук Михайла Вербицького. Спеціалісти відзначають приємний голос виконавиці, емоційність у веденні вокальної партії, принадну артистичність. Радять вчитися мистецтву співу.

У 1948 році Володимира Чайка виходить заміж за львівського скульптора, пізніше Народного художника України Якова Чайку, а у 1950 році у них народжується донька Надія. Проте велике бажання вчитись співу та потяг до краси мистецтва перебороли усі вагання. Завдяки музичним здібностям, природному обдаруванню та самовдосконаленню, надзвичайному працелобству у віці 28 років Володимира Чайка вступає до Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка.

Перші два роки навчання пройшли у класі доцента Одарки Карлівни Бандрівської. Але, за словами самої Володимирівни Павлівни, з заняттями у неї не склалося, хоч, як відомо, з класу О. Бандрівської вийшла плеяда відомих виконавиць (Марія Байко, Павлина Криницька, Тамара Дідик, Марія Процев'ят і ін.). «Школа Одарки Карлівни мені не підійшла. Треба було шукати виходу. Мені порадили звернутися до Кармалюка. Тоді Павло Петрович був ще молодим викладачем, і я стала його першою студенткою як колоратурне сопрано».

Навчання у консерваторії проходило успішно. У 1962 році молода співачка стає дипломанткою Республіканського конкурсу вокалістів ім. Лисенка. Бере активну участь в камерних концертах. Виконує романси на слова Шевченка, Франка, Лесі Українки, українські народні пісні та лемківські співанки, а також пісні сучасних композиторів Кос-Анатольського, Колесси, І. Шамо, Платона Майбороди та інших. Дипломною роботою співачки була партія Віолетти в опері Дж. Верді «Травіата», згодом – її найулюбленіша роль.

Після закінчення Львівської консерваторії з 1963 по 1985 рік Володимира Чайка – провідна солістка Львівської опери. Дебютує у партії Віолетти. А через двадцять років, 24 лютого 1983 року, на стінах оперного театру з'явиться велика

¹ Я. Гоян. Незабутня артистка // *Вільна Україна* (1968/10 вересня).

театральна афіша: «Творчий вечір. 100-та вистава заслуженої артистки УРСР Володимири Чайки». Блискучий склад: Альфред – Роман Вітошинський, Жермон – Георгій Кузовков, Гастон – Іван Нагірний, Аніна – Марія Галій, Флора – Наталя Свобода, Барон – Анатолій Липник, Маркіз – Віктор Лужецький. Диригент-постановник – Ігор Лацанич, режисер-постановник – І. Морозов, та В. Дубровський, хормейстер – О. Кураш. І як завжди неперевершена Віолетта – Володимира Чайка.

*У ролі Віолетти
з опери «Травіата» Дж. Верді*

Період праці в оперному театрі – це час її творчого визнання як однієї з провідних солісток, період постійного вдосконалення виконавської майстерності. Лише за рік роботи в театрі співачка опанувала партії з дев'яти опер. І вже через декілька років у репертуарі співачки були найскладніші партії колоратурного сопрано в операх Доніцетті, Верді, Россіні, Бізе, Пуччіні.

Одним з безсумнівних досягнень співачки було виконання з симфонічним оркестром Львівської філармонії концерту для голосу з оркестром Глієра у сезоні 1969–1970 років (під батудою Ігоря Сімовича). У фондах Львівського радіо зберігається багато романсів галицьких композиторів та народних пісень у супроводі фортеп'яно з репертуару Чайки. Також здійснено фондові записи шести оперних арій з оркестром Львівської опери під керуванням Ігоря Лацанича. Львівське телебачення зняло

фільм-концерт «Співачка Володимира Чайка», де використано фондові записи.

І все ж оперна виконавська творчість посідала провідне місце у її мистецькому житті. За 22 роки праці в оперному театрі Володимира Павлівна заспівала 42 оперні партії. Серед улюблених ролей співачки – образи закоханих, мрійливих, але водночас сильних жінок. Вона із задоволенням творила героїчну, готову віддати життя за коханого Лейлу у «Шукачах перлів» Бізе, ліричну і замріяну Джільду в опері «Ріголетто» Верді, пустотливу, дотепну, але вірну в коханні Розіну у «Севільському цирульнику» Россіні та Віолетту з опери «Травіата» Верді, яку за все театральне життя проспівала понад 100 (!) разів і вважала головною. Володимира Чайка була однією з небагатьох співачок, яка зуміла в одній опері (мова йде про «Казки Гофмана» Ж. Оффенбаха) виконати всі три головні партії (Олімпії, Джульєтти та Антонії). Зокрема, необхідно виокремити артистичний та вокальний вклад В. Чайки – «ефектної та спокусливої Джульєтти», образ якої найбільш виразно розкривається у прекрасному дуеті з Гофманом і в знаменитій баркаролі, – зазначається в одній із статей про співачку². А в рецензії «Кароока Чайка» її автор

² В. Бурма. Солістка Львівського театру опери та балету імені І. Франка // *Вільне життя* (Тернопіль, 1979/23 березня).

зауважує, що робота співачки в ролі механічної ляльки Олімпії у «Казках Гофмана» відзначається високим рівнем професіоналізму. Артистка поєднує феноменальну вокальну техніку, неабияку сценічну рухливість. Все це органічно створює великий зовнішній ефект та викликає захоплення та гучну реакцію публіки...³

Серед інших образів – Лейла з ліричної опери Бізе «Шукачі перлин». Її Лейла – героїчний образ і водночас сповнений кохання та самопожертви. Ось як згадувала про одну з таких вистав сама артистка: «В опері “Шукачі перлин” Ж. Бізе є чотири персонажі. Одного разу співав наш дорогий вчитель Павло Петрович Кармалюк та його учні: Шовковий – неповторний Надір, Лужецький – Жрець і я, Лейла. Ми були горді, що співаємо разом з нашим маестро»⁴.

Однією з улюблених партій Володимири Чайки була партія Норіни в комічній опері Доніцетті «Дон Паскуале». Музика вистави, блискуча, іскристо-життєрадісна, мелодично щедра, одразу ж захопила виконавський колектив. З насолодою готували свої партії В. Чайка і Р. Вітошинський, які представляли молоду пару закоханих Норіну та Ернесто. Прем'єра відбулася 1977 року. «Надзвичайною легкістю і сценічним талантом наділила свою героїню В. Чайка, – писала В. Полтарєва в рецензії на виставу. – Її колоратурне сопрано звучить легко, яскраво, з особливим, притаманним співачці блиском у верхньому регістрі»⁵. Цікавими є і власні думки співачки: «Серед моїх улюблених образів Норіна зайняла особливе місце. Її легка вдача, життєрадісність, оптимізм глибоко мені зрозумілі і загалом близькі до складу мого характеру. Норіні віддаю свої особливі симпатії і співаю цю партію з великим задоволенням і, якщо так можна висловитися, “щасливо”»⁶.

Ще однією, так званою «коронною», партією співачки була партія Джільди в опері «Ріголетто» Верді. Володимира Чайка співала цю партію багато років і щоразу заворожувала слухачів щирістю почуттів і прозорою чистотою голосу. Співачка згадувала: «Мені довелося співати на 70-річному ювілеї Павла Кармалюка партію Джільди в опері “Ріголетто” Дж. Верді. У цій виставі разом з нашим маестро співали п'ять його учнів: Федотов – Герцог, Лужецький – Спарафучіль, Чепурний – Марульо, Громиш – Монтероне. Ну і я. І коли в кінці він заспівав ридуючим голосом: “Джільдо, дитя моє”, я плакала і не могла вгамуватися від правди щирих батьківських почуттів. Публіка шаленіла від захоплення, крики “браво” довго не змовкали...»⁷.

Володимира Чайка напрочуд вдало виконувала партії з опер російських композиторів: Іоланти («Іоланта»), Панночки («Майська ніч») та Лізи («Пікова дама») Чайковського, Земфіри («Алеко») Рахманінова. Не оминала увагою французьку та німецьку опери: Донна Анна («Дон Жуан») та Констанція («Викрадення з сералю») Моцарта; Мікаела, Фраскіта («Кармен») Бізе. Створила цікаві образи в дитячих операх: Мишки («Терем-теремок») Г. Польського, Чарівної Феї («Попе-

³ В. Квітневий. Кароока Чайка// *Ленінська молодь* (1972/8 березня).

⁴ В. Чайка. *Павло Кармалюк: Життя та творчість актора, співака, вчителя*. Львів: В-во Отців Василян «Місіонер» 2002, с. 80.

⁵ В. Полтарєва. Рецензія на виставу // *Вільна Україна* (1978/25 січня).

⁶ С. Божик. В. Чайка. Коротко про себе // *Вільна Україна* (1977/30 вересня).

⁷ В. Чайка. Павло Кармалюк, с. 79–80.

люшка») А. Спадавеккія. Ці образи, – як стверджувала сама співачка, – дорогі їй, бо в них вкладено частину її душі. Всі партії співала з великою радістю та задоволенням⁸.

Окрема сторінка в житті співачки належить творам українських композиторів. Галерея образів, створених Володимирою Чайкою в українському репертуарі, досить багата й різноманітна. З особливим піднесенням співала партії Марильці («Тарас Бульба»), Панночки («Майська ніч»), Галі («Сотник»), Панночки («Ноктюрн») Лисенка; Оксани («Запорожець за Дунаєм») Гулака-Артемівського, Катерини (в однойменній опері Аркаса), Настки («У неділю рано...») Кирейка.

Ось яку характеристику про спів артистки в українських операх дає Петро Медведик: «Кожна арія у її виконанні малою перед слухачем виразно окреслений образ, глибинно ніжний, овіяний теплотою і українською щирістю, чарівною жіночністю. Найбільше боїться співачка викликати жаль до своїх героїнь, переповнених стражданнями від нерозділеного чи зрадливого кохання. Для них вона знаходить завжди у голосі мотиви оптимізму, віру в перемогу добра і душевної краси...»⁹.

Такі рецензії не були рідкістю, львівська критика, музична громадськість високо цінувала акторське та музичне обдарування співачки. Із спогадів сучасників та рецензентів довідуємося, що її голосу була притаманна насиченість тембру, дзвінка «металевість», барвистість та гнучкість. Водночас феноменальна вокальна техніка та здатність з легкістю долати звучання цілого оркестру дозволяло виконувати різнопланові оперні партії.

А в монографії доктор мистецтвознавства Алли Терещенко читаємо: «Від природи В. Чайка напрочуд артистична, темпераментна, емоційно вразлива, що сприяло достовірності створюваних нею образів. До того ж вона до самозабуття любила театр, сцену, мистецтво. Ніколи не дозволяла собі розслабитись, заспокоїтись, була завжди в пошуку, в творчому горінні»¹⁰.

Володимир Ігнатенко писав: «Володимира Чайка мала приємного світлого тембру голос, надзвичайно широкого діапазону, технічно вишкolenий, а чудова зовнішність і акторський талант сприяли створенню різноманітних, глибоко-психологічних образів»¹¹. «Співала природно, не задумуючись, як пташка. Велику увагу приділяла слову та змісту виконуваного твору. В кожній проспіваній ролі знаходила найтонші приховані грані та намагалася донести суть виконуваного до слухача...» (зі спогадів).

Віктор Лужецький: «В її особистості блискуче поєднались артистизм та чудові вокальні дані (міцне, барвисте лірико-колоратурне сопрано). На гастролях, в концертах артистка була неперевершена, часто співала дуети зі своїм вчителем Павлом Петровичем Кармалюком» (зі спогадів).

⁸ Т. Костенко. Неповторний голос // *Високий Замок* (2004/3 квітня).

⁹ П. Медведик. Творче небо Чайки // *Вільне життя* (1978/21 травня).

¹⁰ А. Терещенко. Львівський державний академічний театр опери та балету імені І. Франка. Київ: Музична Україна 1989, с. 163.

¹¹ В. Ігнатенко. На сцені Львівської опери. Львів: Сполом 1998, с. 65.

Ігор Кушплер згадував: «Пам'ятаю Володимиру Чайку на сцені Львівської опери, будучи студентом консерваторії. Вона мала унікальне колоратурне сопрано, що по своїй барві мені нагадує «чорний полірований рояль». Вирізнялася серед співаків своєю унікальною природою, володіла цілим комплексом якостей співака-актора (емоційністю, музикальністю, артистичністю). Її особистість була великим надбанням для Львівського оперного театру, в якому артистка була зіркою та примадонною. Пізніше ми разом співали в збірних концертах, з плеядою таких визначних співаків, як Тамара Дідик, Олександр Врабель, Людмила Божко, Володимир Ігнатенко. У Володимирі Павлівни ніколи не було зіркового апломбу, вона завжди могла підтримати, допомогти, в делікатній формі зробити цінне зауваження. Згодом, коли я став солістом театру, мені було за велике щастя співати поруч з цією великою артисткою. І хоча в цей час Володимира Чайка закінчувала свою співочу кар'єру, вона була настільки молода душею та доброзичливою до колег, що в неї не було комплексу досвідченого і початківця. Ми всі були колегами, рівноцінними партнерами по сцені» (зі спогадів).

В різний час партнерами співачки по сцені були П. Кармалюк, Р. Вітошинський, О. Врабель, К. Голубничий, В. Ігнатенко, В. Лужецький, В. Луб'яний, В. Федотов, Г. Кузовков та інші. Співала артистка і з А. Солов'яненком в опері «Шукачі перлів» Ж. Бізе у Львівському оперному театрі, де виконувала партію Лейли, а А. Солов'яненко – партію Надіра. Крім львівської сцени, виступала з видатним співаком і в Київській опері (Верді «Ріголетто»).

Протягом усього творчого шляху Володимира Чайка співпрацювала з багатьма п'яністам-акомпаніаторами. Зокрема, в консерваторії та оперній студії її незмінним концертмейстером була І. Лавриненко, під час роботи в театрі – заслужена артистка України Е. Дулаєва, і під час гастрольних поїздок до Америки та Канади – В. Острін.

Упродовж роботи в театрі співачка часто гастролювала, та не лише в Україні, але й за кордоном. Географія виступів артистки охоплює Угорщину, Югославію, Польщу, Грузію, Росію, Німеччину, Чехію, Болгарію, Монголію, Америку, Канаду. Брала активну участь в декадах українського мистецтва, що проходили в Азербайджані (Баку), Росії (Омськ, Томськ, Тюмень, Сибір), в країнах Прибалтики. «Мені особливо запам'яталися виступи в Казахстані і Сибіру, де на моєму концерті були присутні репресовані українці. Зі сльозами на очах вони слухали наші українські пісні... Найбільшою подякою для співака є те, коли його голос зачепить найпоетичніші струни людської душі», – згадувала співачка.

Окремою сторінкою в концертній діяльності Володимири Чайки була поїздка в Америку та Канаду (1967 рік). Туди співачка повинна була їхати з солістом Київської опери Борисом Гмирею, де, окрім сольних програм, мала також виконувати вокальні дуети з опер «Травіата» і «Ріголетто» Верді, романси Лисенка та інші відомі твори. Проте Гмиря раптово помер і керівництво театру делегувало В. Чайку за кордон саму. З великим успіхом артистка виконувала арії з опер, романси на слова Шевченка, Лесі Українки, сучасні пісні Кирейка, Шамо, Майбороди, Колесси. Та найбільшою популярністю користувались українські народні пісні та лемківські співанки. Серед них «Соловейко» Кропивницького, «Дощик» Лисенка, обробки народних пісень «Гандзя», «Ой не світи місяченьку», «Через

сад-виноград» та інші. У її виконанні пісні набували неповторного звучання та забарвлення. Володимира Чайка відвідала найбільші міста Америки (Детройт, Вашингтон, Нью-Йорк, Чикаго, Бостон, Філадельфію) та Канади (Монреаль, Оттаву, Торонто). Коли Володимира Павлівна виступала в Канаді і США, вона співала на «біс» більше, ніж було заявлено в програмі, виконуючи прохання глядачів.

Незабутньою для артистки була співпраця з Анатолієм Кос-Анатольським. У складі однієї делегації вони їздили на гастролі до Санкт-Петербургу та Москви, де співачці акомпанував сам композитор. В. Чайка виконувала «Солов'їний романс», «Чотири воли пасу я», «Лукашеву сопілку», «На бережку ніжки мила» та інші романси автора.

Різноманітними були виступи співачки і на теренах України. «Захоплено слухали її на святкових концертах у Києві, Львові, Дрогобичі, Червонограді, Тернополі... Чимало тернополян полонив її чарівний спів на ювілейних концертах, присвячених Соломії Крушельницькій, на відкритті пам'ятника Тарасові Шевченку у рідному селі співачки... Зустріч з Чайкою – це незабутнє свято пісні, яке робить людей багатшими душею», – згадував Петро Медведик¹².

У пам'яті залишаються слова співачки: «Незабутньою була зустріч у рідному селі Шили, де у церкві освячували герб України та синьо-жовтий прапор. Я заспівала “Вірую” та “Боже, Великий, Єдиний...”. Думаю, що варто було навчатись і працювати над вдосконаленням свого співу, щоб заспівати в церкві молитву Богові, який дав мені голос і невидимою рукою повів у мистецтво»¹³.

Не менш плідною була і педагогічна діяльність Володимири Павлівни, якою вона займалася з 1983 по 2012 роки. Професор кафедри сольного співу і незмінний керівник академічних груп студентів-вокалістів. Її клас закінчило понад двадцять студентів, дев'ять із них стало лауреатами міжнародних конкурсів, окремі є солістами оперних театрів у Римі, Кельні, Нови Сад. Вона часто була головою або членом журі конкурсів співаків в Україні. Зокрема, у 1992 р. – член журі на Всеукраїнському конкурсі вокалістів ім. Лисенка (Одеса). В 1996 р. здобула диплом кращого педагога на Міжнародному конкурсі вокальної музики в Перемишлі (Польща). У 1998 р. провела майстер-клас у Катовіцькій музичній академії (Польща).

Ще одна ланка діяльності В. Чайки характеризується просвітницько-популяризаторським нахилом. Вона багато років була активним учасником та членом обласної організації «Просвіта».

Багатогранну творчу діяльність співачки доповнює дослідницький напрям. У 2001 р. вийшла книжка «Павло Кармалюк. Життя та творчість актора, співака, вчителя». Друга праця – методичного спрямування – «Мистецтво творити голосом: поради педагога» (2008).

Похована Володимира Павлівна Чайка у Львові на Личаківському цвинтарі поруч з чоловіком Яковом Чайкою. Вічна їм пам'ять!

Мирослава Жишківч

¹² П. Медведик. Творче небо Чайки.

¹³ В. Боднарчук. Володимира Чайка: «Варто було вчитись і працювати над голосом, щоб заспівати в церкві молитву Богові...»// *Соломія* (2000/10 грудня).